

Kiss Károly:

A CSODÁLATOS VIKINGEK

(Egy kis történelem)

A középkor derekán, a 800-as, 900-as és 1000-es években a letelepült, többnyire keresztény Európát két barbár nép fenyegette folyamatosan: északról a vikingek, keletről a magyarok. (Az arabok délről-nyugatról jövő fenyegetése már korábban megszűnt: 711-ben megszállták Hispániát, de a Frank Birodalom 732-ben Poitiers-nél megállította őket.) Szegény nyugat-európaiak hol azért imádkoztak, hogy „a magyarok nyilaitól ments meg Urunk minket”, hol meg a vad vikingek ellen kértek védelmet a Teremtőtől. Eleink kalandozásait jól ismerjük, azt a 955-ös, a Keleti Frank Birodalom ellen elszenvedett katasztrofális vereség, az augsburgi csata zárta le.

Számomra a vikingek/normanok mindig is rejtélyt jelentettek, máig csodálatom tárgyai: hogy ez a kis skandináv nép milyen jelentős szerepet játszott Európa történelmének formálásában. Az egyik történet: **Anglia meghódítása és kulturális arculatának megszabása.** A 800-as évek végén a vikingek – felhajózva a Szajná – a Nyugati Frank Birodalom egyre nagyobb részét hódították meg (a későbbi Normandiát). III. Károly nyugati frank király – miután nem tudta legyőzni őket –, 912-ben vezérüket, Rollót szövetségesévé tette: feleségül adta hozzá a lányát, elismerte hatalmát Normandia fölött és cserébe felvetette velük a kereszténységet. És mi történt? Másfél évszázad elmúltával ez a vad viking horda – miközben maga is alig hogy átvette a kereszténységet, a francia nyelvet és kultúrát – Hódító Vilmos vezetésével a Csatornán átkelve 1066-ban Hastingsnál legyőzte Harold angol királyt, elfoglalták az angol trónt, elterjesztették a francia nyelvet és kultúrát és a gótikát, és meghonosították a feudalizmust. Attól kezdve az angol arisztokrácia és nemesség franciául beszélt, a köznép megmaradt az angolszásznál, és végül kialakult a mai angol nyelv, máig hordozva e kettősséget: az alapszavak angolszász eredetűek, de a kultúra és a tudomány szókincse latin-francia.¹

A másik kevésbé ismert, csodálatos történet: **Oroszországot a vikingek alapították meg.** A kelet-európai szárazföldön át kialakították a kereskedelmi útvonalat Bizánccal: a Balti tenger felől nagyrészt a folyókon leveztek Konstantinápolyig. Ők alapították meg Novgorodot és Kijevet. A kijevi Rusz olyan állam volt, ahol a vikingek uralkodtak a szlávok fölött. A rusz orosz elnevezés, a vikingeket jelentette, így hívták őket a szlávok. (A szó töve a reká, recska, ruszalka – folyó, patak, vízitündér – szócsoporthoz tartozik; folyami ember – így nevezték a szlávok a vikingeket, akik a folyókon közlekedtek, a folyókhoz volt közüik.)²

¹ A helyzet valójában ennél is cifrább volt: az egyház és a kolostorok népe, a papság latinul beszélt, az ország valójában háromnyelvű volt, de az 1300-as évek közepén a nagy pestisjárvány kiirtotta a közösségekben élő szerzeteseket és apácákat, és így megszűnt a háromnyelvűség-

² Ez persze sérti az oroszok öntudatát, a Nagy Szovjet Enciklopédia pl. „az ún. viking elméletéről” beszélt.

Az első orosz dinasztia a novgorodi viking/varég Rurik uralkodóház volt, a 9. századtól 1598-ig, hét évszázadon át uralkodtak – őket követték a Romanovok. Számos orosznek tudott név viking/skandináv eredetű: Igor, Oleg, Olga, stb.

Kevésbé ismert tény, hogy a XI. században a normanok – Bizánc ottani hatalmát legyőzve – Dél-Itáliát és Szicíliát is meghódították; 1061-től 1194-ig tartott az uralmuk. A bizánci stílusú templomok helyett ott is meghonosították a gótikát, Angliához hasonlóan.

Részlet a Bayeux-i szőnyegről

Az meg már csak hab a tortán, hogy a vikingek állítólag már Kolumbusz előtt több száz évvel is jártak Amerikában, Leif Eriksson vezetésével.³

A norman kalandozások vége

Haithabu forgalmas viking kereskedőváros volt, a mai Schleswig közelében, a Jütland félsziget keskeny déli tövéénél. Itt találkoztak a vikingek a világgal, Európa délről jövő kereskedőivel. A történelem iróniája, hogy akkor – 1066-ban, 300 éves fennállása után – lett a szlávok martalékává, amikor a normandiai vikingek Hastingsnél legyőzték az angolokat. Ez az év egyben a viking-korszak, az Európát háromszáz éven át rettegésben tartó időszak vége. Az elejét is pontosan ismerjük: 793 június 8-án indultak először Skandinávián kívüli rablóhadjáratra a vikingek – Anglia ellen!

Tehát Haithabut azok a szlávok pusztították el, akiket a 9. században a varégok (vikingek, normanok) állammá szerveztek. Hát nem csodás dolog a történelem? Ki találna ki ennél fordulatosabb mesét?

*

³³³ Mítoszok nyomában: ki volt Kolumbusz Kristóf? Csikós Zsuzsanna, BBC History, 2025. márcus.

Az apropója ennek a normanokkal / vikingekkel foglalkozó kis áttekintésnek: a Spiegel 2025. április 12-i számában megjelent cikk, mely a Schleswigben (a német-dán határ mentén) folyó ásatásokról szól.⁴ Miről árulkodnak a hatalmas kiterjedésű, *ezer évvel ezelőtti viking kikötő, Haithabu feltárása* során előkerült, rendkívül gazdag leletek és sírok?

A köztudatban az a hamis kép él a vikingekről, hogy tengeri rablók, kalózok voltak. Valójában ez egy földművelő és halászó nép volt, mely időről időre tengeri rablóhadjáratokat indított. A katonáskodó elit kifejlődését az ún. „későantik” kis jégkorszakra vezetik vissza, ami az 500-as évek közepétől egy és egynegyed századig tartott. Ezt két hatalmas, közép-amerikai vulkán kitörése okozta – a légkörbe került óriási mennyiségű hamu és kéndioxid által. A lehűlés Skandináviában tragikus következményekkel járt, a lakosság fele éhenhalt. A túlélésért folytatott harc eredményeként a nép egymás ellen harcoló csoportokra oszlott, ezek élén bandavezérek álltak. A családi alapú klánokból kicsiny királyságok alakultak, vezetőikből lettek a későbbi portyázásokat irányító hadurak. Ily módon alakította át a társadalom szerkezetét a klímaváltozás.

A rablóhadjáratok sikeréhez egy technikai újítás is hozzájárult. A 8. századig a normanok evezéssel „hajtották” hajóikat. Ekkortól azonban alkalmazni kezdték a négyszögletes vitorlát (*Rahsege*), mellyel jelentősen fokozták a gyorsaságot, s így a rablóhadjáratok hatékonyságát.⁵ Az volt a taktikájuk, hogy a cél közelségében leeresztették a vitorlát és az árbócot, így láthatatlanok voltak, és evezve közelítették meg a partot. A vikingek fénykorában a különféle hajók vitorla-igényének kielégítéséhez évi két millió juh gyapjújára volt szükség. Ez az asszonyok feladata volt, és jelentős rabszolgamunkát is igénybe vett.

A rabszolgatartás fontos szerepet játszott a vikingek életében. Munkásként, de a nőket főleg szexrabszolgaként is alkalmazták. A férfiaknak lehetett több feleségük, de a nőknek nem lehetett több férjük. A szegény férfiak a rablóhadjáratokban szerezhettek maguknak feleséget. A muzulmán országok különösen sokat fizettek a női rabszolgákért. De a keresztény Frank Birodalomban is gyakorlat volt, hogy a hadifoglyokat és a bűnözőket eladták rabszolgának. Tehát nem igaz, hogy csak az északi pogányok tartottak rabszolgákat.

A 11. század végén a vikingek körében is elterjedt a kereszténység. A sárkányhajós rablóhadjáratok megszűntek. „De az új rendszer új lehetőségeket kínált a tesztoszterontól duzzadó fiatalembereknek. 1095 november 27-én II. Orbán pápa keresztes hadjáratba szólította őket a muzulmánok által bitorol Szentföld visszahódítására.”

Göd, 2025 május

⁴ Olaf Stampf. Wickies Ende.

⁵ Félreértés ne essék, a vitorlát nem a normanok találták fel, azt már széles körben alkalmazták az ókorban.